

Algebra - Notatki z wykładu

Rafał Włodarczyk

INA 1 Sem.

1 Wykład Pierwszy

1.1 Symbole

Logika $\neg, \wedge, \vee, \implies, \iff$

Zbiory $x \in A, A \cap B, A \cup B, A - B, A \setminus B, A^C, B^C, A \subseteq B, A \times B$

Funkcje $f : X \rightarrow Y, f : X \times Y \rightarrow A$ funkcja dwuargumentowa

Własność

Dla $\mathbb{N} \quad \forall x(n) \forall x(x|n) \implies x = 1 \vee x = n$

Jest to definicja liczb pierwszych.

1.2 Definicje

Definicja 1.2.1. Niech X - Zbiór. Działaniem na X nazywamy każdą funkcję $f : X \cdot X \rightarrow X$

Przykład 1.2.1.

- $f(x, y) = x \cdot y$ Jest działaniem na $\mathbb{R}$ - tak
- $f(x, y) = x - y$ Jest działaniem na $\mathbb{N}$? - nie, ponieważ $\exists x, y f(x, y) \notin \mathbb{N}$

Oznaczenie $f(x, y) \iff x + y, x \cdot y, x \circ y$ - Działanie ogólne

Definicja 1.2.2. Niech X - Zbiór. Działanie $\circ$ nazywamy łącznym, gdy: $\forall x, y, z \in X (x \circ y) \circ z = x \circ (y \circ z)$ Działanie $\circ$ nazywamy przemennym, gdy: $\forall x, y \in X x \circ y = y \circ x$

Przykład 1.2.2.

- $+$ na $\mathbb{R}$ jest łączne i przemienne
- $-$ na $\mathbb{R}$ nie jest ani łączne, ani nieprzemienne

Definicja 1.2.3. Niech $\circ$ - działanie na zbiorze X . Element $e \in X$ nazywamy elementem neutralnym (dla $\circ$), gdy: $\forall x \in X e \circ x = x \circ e = x$

Przykład 1.2.3.

- 0 jest elementem neutralnym dla $+$ na $\mathbb{N}$
- 1 jest elementem neutralnym dla $\cdot$ na $\mathbb{R}$

FAKT. Niech $\circ$ - działanie na zbiorze X . Jeżeli $\circ$ ma element neutralny, to jest on jedyny.
D-d. Niech a, b oznaczać elementy neutralne. Działanie $\circ$ na X :

- $a \circ b = b$
- $a \circ b = a$

Zatem: $a = b$ $\square$

Definicja 1.2.4. Niech $\circ$ - działanie na zbiorze X . Element $a \in X$ nazywamy elementem odwrotnym (dla $\circ$), gdy: $\forall x \in X a \circ x = x \circ a = e$

Przykład 1.2.4.

- $-x$ jest elementem odwrotnym dla $+$ na $\mathbb{R}$
- $\frac{1}{x}$ jest elementem odwrotnym dla $\cdot$ na $\mathbb{R}$
- x^2 nie ma elementu odwrotnego dla $\cdot$ na $\mathbb{R}$
- x^2 ma element odwrotny dla $\cdot$ na $\mathbb{R}^+$

FAKT. Niech $\circ$ - działanie na $X, e \in X$ - element neutralny $x \in X$ - dowolny x . W działaniu łącznym liczba odwrotna może być co najwyżej jedna. Istnieje maksymalnie jeden element odwrotny do x .

D-d. Niech a, b ozn. el. odwrotne do x
 $(a \circ x) \circ b = a \circ (x \circ b)$ (z łączności)
 $e \circ b = a \circ e$
 $b = a$ $\square$

Definicja 1.2.5. Grupą nazywamy parę elementów $(G, \circ)$, gdzie G - zbiór. $\circ$ działanie na G , takie że:

1. $\circ$ jest działaniem na G
2. $\forall a, b, c \in G (a \circ b) \circ c = a \circ (b \circ c)$ - Łączność
3. $\exists e \in G \forall a \in G a \circ e = e \circ a = a$ - Element neutralny
4. $\forall a \in G \exists b \in G a \circ b = b \circ a = e$ - Element odwrotny

2 Wykład drugi

... tbd

3 Wykład trzeci

... tbd

4 Wykład czwarty - Pierścienie

Przykład 4.0.1. $(\mathbb{Z}, +, -)$ - rozszerza grupę

Definicja 4.0.1. Pierścieniem nazywamy trójkę $(P, \oplus, \odot)$, gdzie P - zbiór, $\oplus, \odot$ - działania na P , takie że:

1. $(P, \oplus)$ - grupa przemienna (abelowa)
2. działanie na $\odot$ jest łączne na P
3. $\forall_x \forall_{a,b} x \odot (a \oplus b) = (x \odot a) \oplus (x \odot b)$ oraz $(a \oplus b) \odot x = a \odot x \oplus b \odot x$

Przykład 4.0.2. $(\mathbb{Z}, +, -)$ jest pierścieniem, ponieważ:

- $(\mathbb{Z}, +)$ - grupa przemienna
- $\cdot$ jest łączne na $\mathbb{Z}$
- Rozdzielność mnożenia względem dodawania

Rozważmy inne przykłady:

- $(\mathbb{R}, +, \cdot), (\mathbb{Q}, +, \cdot)$ - pierścienie
- $(\mathbb{N}, +, \cdot)$ - nie jest pierścieniem
- $(\mathbb{R}[x], +, \cdot)$ - (el neu. $W(x) = 0$, el odw. $-W(x)$) - zbiór wielomianów o współczynnikach $\mathbb{R}$

4.1 Oznaczenia

Działania na P oznaczamy $+, \cdot$, nazywamy dodawaniem i mnożeniem.

- Element neutralny $+$ oznaczamy 0 i nazywamy zerem.
- Element przeciwny (odwrotny) do a to $-a$, bo $(a + (-a)) = 0$
- Element neutralny $\cdot$ (nie musi istnieć) oznaczamy 1 i nazywamy jedyneką
- Element odwrotny do a to a^{-1}

Analogicznie do $(\mathbb{Z}, +, \cdot)$

Przykład 4.1.1.

- Pierścień bez 1 to np. $(2\mathbb{Z}, +, \cdot)$
- Istnieje pierścień z nieprzemiennym $\cdot$ - mnożeniem (pierścień macierzy)

4.2 Własności

FAKT. Niech $(P, +, \cdot)$ - pierścień. Wtedy:

1. $\forall_{a \in P} a \cdot 0 = 0 \cdot a = a$
D-d. $a \cdot 0 = a \cdot (0 + 0) \stackrel{rd}{=} a \cdot 0 + a \cdot 0 \mid +(-(a \cdot 0))$
 $a \cdot 0 - (a \cdot 0) = a \cdot 0 + a \cdot 0 - a \cdot 0$
 $0 = a \cdot 0 \quad \square$
2. $\forall_{a, b \in P} (-a) \cdot b = -(a \cdot b)$
D-d. $(-a) \cdot b = -(a \cdot b) \mid + (a \cdot b)$
 $(-a) \cdot b + a \cdot b \stackrel{rd}{=} (-a + a) \cdot b = 0 \cdot b \stackrel{1}{=} 0$
 $(-a) \cdot b + a \cdot b = 0 \mid +(-(ab))$
 $(-a) \cdot b = -(ab)$
3. $\forall_{a, b \in P} (-a) \cdot (-b) = a \cdot b$
D-d. ćwiczenie
4. $\forall_{a, -a \in P} (-1) \cdot a = -a$
D-d. ćwiczenie

Definicja 4.2.1. Niech $(P, +, \cdot)$ - pierścień oraz niech $A \subseteq P$. Zbiór niepusty A nazywamy podpierścieniem, gdy:

1. $\forall_{a, b \in A} (a + b) \in A \wedge (-a) \in A$
2. $\forall_{a, b \in A} (a \cdot b) \in A$ (odwrotność mnożenia nie jest wymagana)

Przykład 4.2.1. Niech $P = (\mathbb{R}, +, \cdot)$, $A = \mathbb{Z}$. $\mathbb{Z}$ jest podpierścieniem, ponieważ:

1. $a, b \in \mathbb{Z} \implies a + b \in \mathbb{Z} \wedge (-a) \in \mathbb{Z}$
2. $a, b \in \mathbb{Z} \implies a \cdot b \in \mathbb{Z}$

$2\mathbb{Z}$ jest podpierścieniem $(P, +, \cdot)$

$((0, \infty), +, \cdot)$ nie jest podpierścieniem bo $7 \in (0, \infty)$, $-7 \notin (0, \infty)$

Oznaczenie $A \leq P$ oznaczamy, że A jest podpierścieniem P

Własności Jeśli $(P, +, \cdot)$ - pierścień oraz $A \leq P$ to $(A, +, \cdot)$ jest pierścieniem.

D-d. $\leftarrow$ ćwiczenie. $(P, +, \cdot)$ posiada dwa podpierścienie $P \leq P$ i $\{0\} \leq P$

4.3 Produkt

Niech $(P, +, \cdot), (R, \oplus, \odot)$ - pierścienie

Na zbiorze $P \times R$ definiujemy działania:

1. $(p_1, r_1) +_b (p_2, r_2) = (p_1 + p_2, r_1 \oplus r_2)$
2. $(p_1, r_1) \cdot_b (p_2, r_2) = (p_1 \cdot p_2, r_1 \odot r_2)$

D-d. Sprawdzić listę własności z definicji pierścienia.

Przykład 4.3.1. $\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}$

$$(3, 5) + (7, 8) = (3 + 7, 5 + 8) = (10, 13)$$

Element neutralny $(0, 0) \in \mathbb{Z} \times \mathbb{Z}$

Element przeciwny $-(a, b) = (-a, -b)$

Definicja 4.3.1. Niech $n \in (\mathbb{N})^+$ $\mathbb{Z}_n = (\{0, 1, 2, \dots, n-1\}, +_n, \cdot_n)$.

FAKT. $\mathbb{Z}_n$ jest pierścieniem skończonym.

D-d.

1. $(\{0, 1, \dots, n-1\}, +_n)$ - grupa przeciwna $(\mathbb{C}_n)$
2. Łączność - $(a \cdot_n (b \cdot_n c)) = (a \cdot b \cdot c) \bmod(n)$
3. Rozdzielność - $L = a \cdot_n (x +_n y) = (a(x + y)) \bmod(n)$
 $P = a \cdot_n x +_n a \cdot_n y = (ax + ay) \bmod(n)$
 $L = P$ z rozdzielności dodawania w $(\mathbb{Z}, +, \cdot)$

Definicja 4.3.2. Niech $(P, +, \cdot), (R, \oplus, \odot)$ - pierścienie. Funkcję $f_{P \rightarrow R}$ nazywamy homomorfizmem, gdy:

1. $\forall_{a,b \in P} f(a + b) = f(a) \oplus f(b)$
2. $\forall_{a,b \in P} f(a \cdot b) = f(a) \odot f(b)$

Przykład 4.3.2.

1. $(P, +, \cdot)$ oraz $f(a) = a : P \rightarrow P$ to f jest homomorfizmem.
2. $(P, +, \cdot)$ oraz $g(a) = - : P \rightarrow P$ to g jest homomorfizmem.

$$\text{D-d. } g(a + b) = 0 = 0 + 0 = g(a) + g(b) \wedge g(a \cdot b) = 0 \cdot 0 = g(a) \cdot g(b)$$

Przykład 4.3.3. $\varphi_n(k) = k \bmod(n) : (\mathbb{Z}) \rightarrow 0, 1, \dots, n-1$

φ_n jest homomorficzna dla pierścieni $(\mathbb{Z}, +, \cdot), ((\mathbb{Z})_n, +_n, \cdot_n)$, ponieważ:

1. $\varphi_n(a + b) = (a + b) \bmod(n)$
 $(a \bmod(n) + b \bmod(n)) \bmod(n) = \varphi_n(a) +_n \varphi_n(b)$
2. ćwiczenie (dla mnożenia)

FAKT. Niech $(P, +, \cdot), (R, \oplus, \odot)$ - pierścienie. Oraz $f_{P \rightarrow R}$ homomorfizm. Wtedy:

1. $f(0_P) = 0_R$

$$\begin{aligned} \text{D-d. } f(0_P) &= f(0_P + 0_P) = f(0_P) + f(0_P) \\ f(0_P) &= f(0_P) + f(0_P) \mid + (-f(0_P)) \\ 0_R &= f(0_P) \quad \square \end{aligned}$$

2. $f(-a) = -f(a)$

$$\begin{aligned} \text{D-d. } f(-a) + f(a) &=^{hom.} f((-a) + a) = f(0) = 1 \mid 0 \mid + (-f(a)) \\ f(-a) &= -f(a) \end{aligned}$$

3. $f(1_P) = 1_R$, o ile istnieje
4. $f(a^{-1}) = f(a)^{-1}$, o ile istnieje

4.4 Zastosowanie

Reguła podzielności przez 3 Notacja. a, b, c - cyfry $0, \dots, 9$, $a|b$ - a dzieli b

$$\overline{abc} = 100a + 10b + c$$

$$\overline{933} = 933$$

$$\text{Przypadek: } 3|\overline{abc} \iff 3|(a+b+c)$$

$$3|\overline{abcd} \iff \overline{abcd} \pmod{3} = 0$$

$$\varphi_3(\overline{abcd}) = 0$$

$$\varphi_3(1000a + 100b + 10c + d) \stackrel{hom}{=}$$

$$\varphi_3(1000a) + \varphi_3(100b) + \varphi_3(10c) + \varphi_3(d)$$

$$\varphi_3(10)^3 + \varphi_3(10)^2 + \varphi_3(10) + \varphi_3(a) + \varphi_3(b) + \varphi_3(c) + \varphi_3(d) =$$

$$\varphi_3(a) + \varphi_3(b) + \varphi_3(c) + \varphi_3(d) = \varphi_3(a+b+c+d)$$